

KRAJOWY OŚRODEK BADAŃ
I DOKUMENTACJI ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

3123

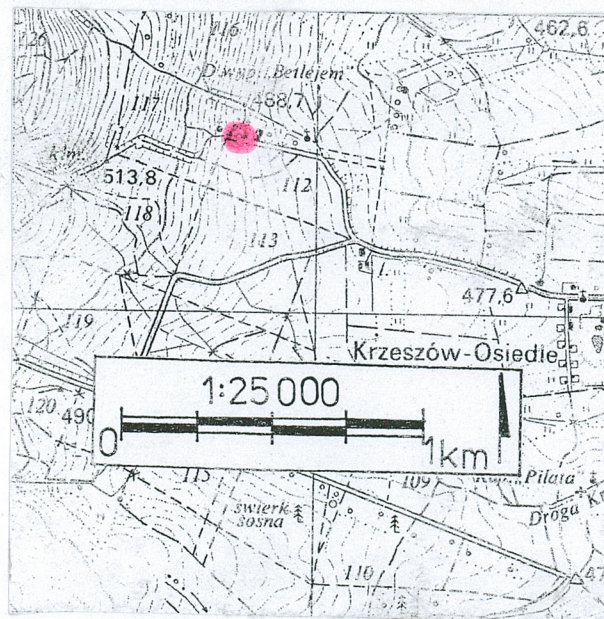
1. Obiekt

ALTANA z MUSZLĄ KONCERTOWĄ

2. Czas powstania
ok. 1873 r.

3. Miejscowość
KRZESZÓW-BETLEJEM

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres
58-405 Krzeszów-Betlejem (obok budynku
nr 280)

nr dz. 954

5. Przynależność administracyjna
województwo: dolnośląskie
pow. Kamienna Góra, gmina: Kamienna
Góra

6. Poprzednie nazwy miejscowości
Bethlehem bei Grüssau

7. Przynależność administracyjna 1 IV 1975

województwo: wrocławskie
powiat: Kamienna Góra

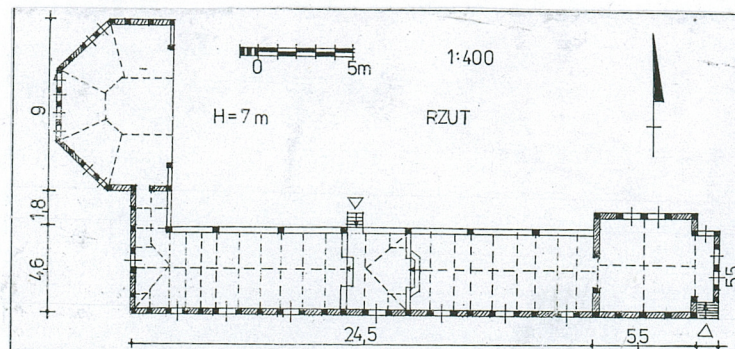
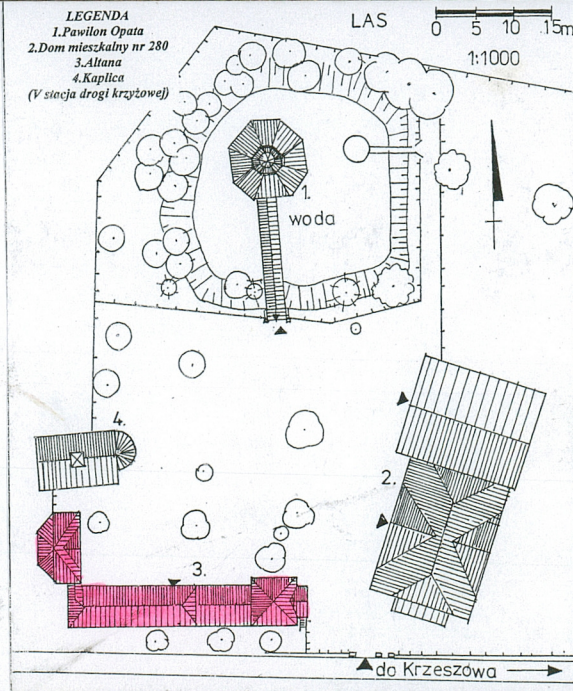
8. Właściciel i jego adres

9. Użytkownik i jego adres
jw.

10. Rejestr zabytków

nr data

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Historia Betlejem rozpoczęła się w 1674 r., kiedy to opat Bernard Rosa postanowił wybudować w tym miejscu kaplicę Groty Narodzenia Pańskiego. Wcześniej to miejsce było odwiedzane przez mnichów z pobliskiego klasztoru, a to za sprawą siarczanowego źródła mającego właściwości lecznicze. Bezpośrednim wzorcem dla fundacji opata Rosy była kopia betlejemskiej Groty znajdująca się przy klasztorze augustianów w Pradze, ufundowana przez Karola IV. Odwiedził ją w czasie powrotu z podróży do Rzymu w 1661 r. Projekt kaplicy został wykonany prawdopodobnie przez Martina Schupperta, pracującego wówczas dla opactwa; dekoracje sztukatorskie wewnątrz wykonał w 1675 r. Matthias Mayer, zaś obrazy ołtarzowe wyszły spod pędzla Martina Leistritza. W 1677 r. w kaplicy ustawiona została stajenka z rzeźbami Georga Schröttera, twórcę pierwszej tzw. starej szkoły krzeszowskiej. Zgodnie z intencją fundatora kaplica stała się ośrodkiem kultu i miejscem pielgrzymek, dla przybywających opracowany został specjalnie przez opata modlitewnik. W 1681 r. obok kaplicy wzniesiono drewniany domek, który zamieszkiwali pustelnicy – pierwszym był franciszkanin Elias Anton Leonhard. W 1720 r. po jego śmierci erem zamieszkał litewski szlachcic, a później brat zakonny Tomasz Matulewicz.

Tzw. pawilon opata został wzniesiony ok. 1730 r. w bliskim sąsiedztwie kaplicy z inicjatywy opata krzeszowskiego Innocentego Fritscha jako ideowe dopełnienie kaplicy Groty Narodzenia Pańskiego. Od 1763 r. władze pruskie oficjalnie zakazały rezydować pustelnikom w Betlejem. Ich pustelnia do 1810 r. została zamieszkaana przez dozorcę stawu F.Baumerta. Pawilon wraz z kaplicą w dalszym ciągu pełni funkcje kultowe. Dopiero po kasacie dóbr klasztornych teren zostaje przejęty przez państwo pruskie i przekazany nadleśnictwu. W kaplicy urządzony został magazyn, stan techniczny pawilonu uległ pogorszeniu. W sąsiedztwie wzniesiono dom mieszkalny (dla pracowników nadleśnictwa?). c.d. załącznik nr 1.

13. Opis (sytuacja, konstrukcja i materiał, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA: Pierwotnie przysiółek Krzeszowa obecnie Betlejem wliczone jest administracyjnie w granice wsi. Jest to niewielka osada położona u wsch. podnóża Anielskiej Góry w Górach Kruczych, ok. 2 km na zach. od zabudowań Krzeszowa, nad potokiem Cedron, na wys. ok. 475-490 m n.p.m. Zabudowa Betlejem otoczona jest lasem, przebiega tędy lokalna droga z Przedwojowa do Krzeszowa. Altana położona jest w sąsiedztwie budynku nr 280 i kaplicy Groty Narodzenia Bożego pełniącej obecnie funkcję V stacji Drogi Krzyżowej (Ogród Oliwny) – jest to jedyna zabudowa w tym rejonie Betlejem; altana jest budowlą wolnostojącą, zlokalizowana po pd. stronie zespołu budynków, bezpośrednio przy asfaltowej drodze prowadzącej z Przedwojowa do Krzeszowa.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA:

Ściany: drewniane, konstrukcja ścian szkieletowa wypełniona deskami w układzie pionowym; w dolnej części segmentu wsch. ślepa balustrada z płaskimi tralkami. Fundament i cokół kamienno-ceglane, tynkowane tynkiem wapiennym.

Sklepienia i stropy: pomieszczenie w części wsch. kryte stropem belkowym z drewniana podsufitką; w części środkowej otwarta więźba dachowa; muszla koncertowa kryta drewnianą konchą.

Więźba dachowa: drewniana, otwarta w części środkowej, krokwiowo-jętkowa.

Pokrycie dachowe: papa bitumiczna.

Posadzki i podłogi: podłoga drewniana.

Schody: prowadzące z zewnątrz umieszczone w części środkowej obiektu – drewniane, jednobiegowe oraz od strony pd. prowadzące do zamkniętego pomieszczenia – jednobiegowe, drewniane z prostą balustradą; wewnątrz łączące podesty na różnych poziomach także drewniane, jednobiegowe.

OTWORY: okienne: stolarka drewniana, jednoramowa, krosnowa, dzielona szprosami na mniejsze kwatery. W segmencie wsch. altany otwory o kształcie prostokąta z trapezowatym zamknięciem; pozostałe otwory prostokątne.

Drzwiowe: drzwi prowadzące do pomieszczenia w segmencie wsch. Od strony pd. drzwi drewniane, jednoskrzydłowe z nadświetlem o trapezowatym kształcie. Drzwi w konstrukcji ramowo-płycinowej, w 2/3 przeszklone.

RZUT: pawilon założony na planie litery L z osią podłużną na kierunku wsch.-zach. Od strony wsch. pomieszczenie na planie kwadratu z niewielkim ryzalitem od strony wsch.; dalej w kierunku zach. mocno wydłużona galeria połączona wąskim przejściem z zamkniętą trójbocznie muszlą koncertową umiejscowioną w części pn.

BRYŁA: rozczłonkowana, wydłużona, zbudowana z czterech jednokondygnacyjnych segmentów, posadowionych na cokole. Segment od strony wsch. pełni funkcję zamkniętego pomieszczenia, kryty jest dachem czterospadowym; od strony wsch. przylega płytki ryzalit kryty dachem trójspadowym. Od strony zach. dostawione są dwa podłużne segmenty w formie otwartej galerii (od strony pn.). Są one niższe od pomieszczenia wsch., kryte dachami dwu- i trójspadowymi. Ze względu na różnice poziomu gruntu w połowie długości znajduje się uskok – segment w kierunku zach. umiejscowiony jest wyżej. Od strony zach. w kierunku pn. znajduje się muszla koncertowa kryta dachem namiotowym, zamknięta wielobocznie od zach., otwarta od strony wsch.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
888,5 m ³	197,4 m ²	altana z muszlą koncertową	altana z muszlą koncertową
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
<p>Na pocz. I. 90-tych nowi właściciele obiektu przeprowadzili prace remontowe polegające na wymianie poszycia dachowego i konserwacji elementów drewnianych (usunięcie powłok z farby olejnej, impregnacja i barwienie drewna). Prace wykonane zostały systemem gospodarczym.</p>		<p>Stan zachowania dobry.</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		<p>Utrzymanie dotychczasowego stanu zachowania; remonty bieżące. Wymagane regularne kontrole pod kątem mikologicznym drewnianych konstrukcji i poszycia.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował:

tekst.....mgr Wojciech Ulanecki, czerwiec 2003 r.
plany i rysunki.....jw.
zdjęcia fotogr.....jw.
miejsce przechowywania negatywów.....u autora

P.P.H.U. "PUBLICUS"
Wojciech Ulanecki
ul. Barlickiego 10/4, tel: 755-14-32
58-560 JELENIA GÓRA
Regon 230396623

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

22. Bibliografia

W.Patschovsky, *Erklärung der Gemälde im Wasserpavillon zu Bethlehem bei Grüssau im Kreise Landeshut i. Schl. nebst geschichtlichen Mittheilungen*, Liebau i.Schl. 1888;
N.von Lutterotti, *Kloster Grüssau in den Zeitaltern des Barock, Rokoko und Klassizismus* [w:] *Heimatbuch des Kreises Landeshut in Schlesien*, Bd.2, Landeshut 1929, s.405;
N.von Lutterotti, *Vom unbekannten Grüssau*, Wolfenbüttel 1962, s.37-45;
H.Dziurla, *Krzeszów*, Wrocław 1974, s.85
A.Kozieł, „Betlejem miasto Dawida” czyli słowo o malarskim wystroju tzw. pawilonu opata w Betlejem koło Krzeszowa, mps.
W.Kapałczyński, *Prace remontowo-konserwatorskie w okresie powojennym. Stan obecny zespołu zabytków w Krzeszowie*, [w:] *Krzeszów uświęcony łaską*, red. H.Dziurla, K.Bobowski, Wrocław 1997

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Widok altany na pocztówce przedstawiającej zabudowę Betlejem z pocz. XX w., zbiory prywatne.

27. Załączniki

załącznik nr 1 – c.d. opisu, zdjęcia
załącznik nr 2 – zdjęcia

1. Miejscowość: KRZESZÓW-BETLEJEM 2. Gmina: KAMIENNA GÓRA 3. Województwo: DOLNOŚLĄSKIE	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) ALTANA z MUSZLĄ KONCERTOWĄ	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) c.d. opisu, zdjęcia
--	---	---

AUTORZY, HISTORIA... c.d.: Obiekt został rozbudowany w 1873 r. przez właściciela G.Scholza. Już w tym okresie pełnił funkcje małego pensjonatu i zajazdu. Betlejem stało się celem wycieczek z Krzeszowa. Prawdopodobnie w tym samym okresie, właśnie dla przybywających w to miejsce gości, wybudowana została drewniana altana z niewielką muszlą koncertową. Zamknęła ona jednocześnie układ zabudowy od strony drogi (pd.) tworząc wewnętrzny dziedziniec ograniczony budynkiem mieszkalnym od strony wsch., kaplicą od zach. i pawilonem ze stawem od pn. W 1907 r. staw, na którym zbudowano pawilon przekształcono w ujęcie wody dla Krzeszowa i Kamiennej Góry, drewniane pale zostały zastąpione betonowymi.

Po 1945 r. w Betlejem ulokowano ośrodek wczasowo-kolonijny, właścicielem terenu została Gmina Kamienna Góra. Altana w zasadzie przestała być użytkowana, swoją funkcję przestała też pełnić muszla koncertowa.

Obiekt o formie nawiązującej do architektury regionalnej końca XIX w., bezstylowy.

ELEWACJE: pn. i wsch. (od strony dziedzińca) – w segmencie wsch. jednoosiowa, zwieńczona okapem dachu, niemal całą ścianę wypełnia duże okno. W dalszej części otwarta galeria – w dolnej części balustrada z płaskimi tralkami, dach wsparty na słupach z zastrzałami. Muszla koncertowa otwarta, po bokach wsparta na słupach połączonych w dolnej części balustradą, w górnej spiętych belką i łukiem.

Wsch. – czteroosiowa, z dwuosiowym ryzalitem umieszczonym pośrodku elewacji, zamknięta okapem dachu; od strony pd. prowadzą schody.

Pd. (od strony drogi) – siedmioosiowa, jednokondygnacyjna, na cokole zamknięta mocno wysuniętym okapem dachu. Osie wyznaczone są przez otwory okienne.

Elewacja zach. otwartej galerii jednoosiowa, elewacja zach. muszli koncertowej czteroosiowa, układ jw.

WNĘTRZE: pomieszczenie w części wschodniej jednoprzestrzenne, kryte płaskim stropem; pomieszczenie galerii otwarte z umieszczoną na trzech poziomach podłogą i otwartą więźbą dachową; pomieszczenie muszli otwarte, zamknięte wielobocznie, kryte konchą.

WYPOSAŻENIE i WYSTRÓJ: niezachowane.

INSTALACJE: elektryczna, odgromowa.

1. Widok od strony pd.-wsch.

2. Widok od strony pd.-zach.

3. Muszla koncertowa – widok od strony wsch.

4. Zabudowana część altany, widok od strony pn.-wsch.

5. Okno w elewacji od strony pd.

1. Miejscowość: KRZESZÓW-BETLEJEM
2. Gmina: KAMIENNA GÓRA
3. Województwo: DOLNOŚLĄSKIE

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
ALTANA z MUSZLĄ
KONCERTOWĄ

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
zdjęcia

6. Okno w segmencie wsch.

7. Filar altany, od strony dziedzińca (pn.)

8. Wnętrze altany, część środkowa.

11. Wnętrze pomieszczenia w części wsch.

12. Widok zabudowy Betlejem z pocz. XX w.